

1949 és 1952 között könyvtár szakos egyetemi hallgató voltam

Vélekedés a (h)őskori vitáról

A kisdéd írásom címében szereplő mondat által összefogott változatos tartalmakból – mondanivalóm kialakulásaként – hadd emeljem ki a személyi vonatkozásokat. Akkoriban a könyvtári tanszék meglehetősen népszerű volt az ország könyvtáros elitje körében: mindenki, ha felkérték rá, szívesen tartott tantervi és alkalmi előadásokat a szinte kollégaként kezelt hallgatóságnak. A nagyobb budapesti és vidéki könyvtárak is készséggel mutatkoztak meg és be egy-egy könyvtár szakos évfolyam előtt, rendszerint az intézmény igazgatója tolmácsolásában és vezetésével. Ennek folyományaként alig akad olyan valaki, akit nem ismertem volna személyesen vagy legalább „előadásilag–intézménymutogatóként” a Gerő Gyula (h)őskori visszaemlékezésében megemlített ekvilibristák közül.

Az ember természetesen a tanári kar és a tanegedszemélyzet tagjaitól a könyvtári–könyvtárügyi történésekről is értesülhetett. Főmagam – Barabási Rezső engedélyt beszerelve – az I. Országos Könyvtáros Konferenciáról sem „maradtam ki”. (Mintha tegnap lett volna: Barabási a Népművelési Minisztériumban valami hatalmas ablak előtt állva fogadta, maga is behemótnak tűnve, konferenciai részvételért esengő három tagú küldöttségünket, majd öt hallgatói helyet biztosított a monstre rendezvényre. Mi persze többet kértünk, ám mondta: elsősorban a háromezredik népkönyvtárosnak, Füsti Jolánnak és a hozzá hasonló elvtársnőknek és elvtársaknak kell a helyet fenntartani. Ezzel aztán elbocsátásként aláírta a portán kiállított belépő cédulánkat, s egy háromszögű pecséttel hitelesítette. Ahogy akkor kellett.)

A mondottak ellenére a szóban forgó négy és az azt megelőző ugyancsak négy év története hosszú ideig „futóhomokként” élt bennem: sehogy sem akart szerves egészet mutató históriává rendeződni. Mindennek az volt az oka, hogy a „fordulat éve” és a „szalámpolitika” győzelme után (pro memoria: ezek Rákosi Mátyás kifejezései voltak) az állami életben eluralkodott az illogikus intézkedési összevisszaság, s így a „józan paraszti gondolkodású elme” nem mindig tudott rájönni a „mit miértekre”, az összefüggésekre. De valójában más se volt másként ezzel, amiről a tárgyalt évekkel is foglalkozó dolgozatrészek „hézagos” volta (Tóth Gyula passzent szóhasználatával) ugyancsak hitelesen tanúskodik.

A Kádár-rendszer éveiben végül senki sem dolgozta fel részletesen, érdemlegesen az 1949 és 1952 közötti időszakot. Ezt azért tartottam kedvezőtlennek, mivel – a legutóbbi évtized köpönyegforgatásait a lét sok területén megtapasztalva – tartottam tőle, hogy egy majdani feldolgozásban esetleg elsikkad az, ami nem vitás, nevezetesen „hogy a korszerű magyar könyvtárügyet a szocialista társadalmi berendezkedés hozta létre, vagy pontosabban és óvatosabban: a szocializmus időszakában jött létre a modern könyvtárügy”. (Papp István)

Félelmem–aggodalmam – szerencsére – indokolatlan volt, ui. a szakma korántsem tagadta meg, még csak nem is kozmetikázta múltjának ezt a darabkáját. A *közkönyvtárak ötven éve* című noszvaji rendezvényen (1999. november 11.) megtartott előadások számoltak be először hitelt érdemlően arról, hogy a könyvtárüggyé való fejlődés infrastruktúrát kiépítő, az ellátás rádiuszát növelő teljesítményei „az ország sorsának legsötétebb esztendeiben születtek”, hogy Gerő Gyula vitát indukáló dolgozatának megfogalmazásával éljek.

A noszvaji előadások tanulmányá–dolgozattá fejlesztett változatait a Könyvtári Figyelő 2000. évi 1–2. száma közölte (39–83. oldalán). Közülük mindekenélőtt Tóth Gyula *Tévút vagy torzó? 50 éve alapították a körzeti könyvtárakat* című tanulmányára kell emlékeztetnem, amely – a korszakra vonatkozó gyér szakirodalom, a megyei könyvtári igazgatók és helyismereti könyvtárosok feldolgozás- és forrásanyag-küldései, a korabeli pályakezdeők, magukat a pályával akkor eljegyzők visszaemlékezései alapján – egzakt körképet fest erről az egyesek szerint hős-, mások szerint pedig őskorról, miközben kijelöli a további kutatások kívánatos irányait is.

Tóth Gyula tanulmánya a további korszakkutatásban megkerülhetetlen, mint ahogyan Kiss Jenő (*Emlékek, élmények, észrevételek az ötven éves közművelődési könyvtárügyről*) és Papp István (*Bűnbeesés után. Széljegyzetek a magyar könyvtárügy 50 évére*) noszvaji szereplésének publikációvá ért változata is az. Ők mindketten kibővítő adatgazdagsággal és személyes emlékekkel – átélésekkel és a korabeli írásbeliségnél gyakran hitelesebb hajdani „hallomásokkal” fűszerezve szöveget tárgyidőszakunkról.

Papp István írásának különös sajátossága a briliáns szellemesség és a „lelkismeret-vizsgálat”, amely – mondhatni – átfogóan és szigorúan minősíti a szakma etikai magatartásának „szocialista korszakát”, ugyanakkor azonban egyáltalán nem ostoroz fundamentalista módon, ellenkezőleg: egy sok tehetséggel rendelkező–rendelkező populáció teljesítményei fölött érzett jogos büszkeség is tükröződik benne.

Noszvaj után a szóban forgó négy évről szólni felelősségteljes dolog, mert az egyfelől a noszvaji tényfeltárás további megerősítését, másfelől kibővítését kívánja meg. Nos, Gerő Gyula dolgozata [*A (h)őskor könyvtárosai*] a 3K múlt év szeptemberi számában mindkét kívánalomnak messzemenően eleget tesz. A lap szerkesztőségét dicséri, hogy ennek az eredetileg előadásként elhangzott dolgozatnak közzétételéhez megszerezte a szerző hozzájárulását.

Ez a dolgozat úgy erősít meg, úgy „konfirmál”, hogy a tárgyévek fő szereplőit életkor, iskolázottság, „társadalmi honnanjöttiség”, pártállás és cselekedeteik felől indulva vizsgálja és értékeli. Ezáltal nemcsak megerősíti, teszi hitelesebbé eddigi ismereteinket, hanem – lényegesen – ki is bővíti őket. Különösen érdekes és értékes az, amit szerzőnk a (h)őskor meghatározó „trojkájáról”, Sebestyén Gézaról, Sallai Istvánról és Barabási Rezsőről közöl. Engem az általa kimunkált Barabási-kép messzemenően pozitív volta lepott meg, majdhogynem revelációként hatott rám. Két okból is. Egyrészt az én emlékezetemben is több őrződött meg az „óriásbébi”-Barabásiról, mint az „ügy lelkét” jelentő valakiről. Másrészt, amikor mélyebben elgondolkodtam e jellemzésen, Gerő Gyula tisztességének megnyilvánulását azonosítottam benne. Azét a tisztességét, amely kizárólag a „facta loquuntur” jegyében alakítja ki állásfoglalásait, s nem hajlandó tekintettel lenni

szakmai és nem szakmai elbírálási divatokra, ez esetben arra, hogy Barabási Rezső történetesen kommunista volt, és az ilyen ideológiákat vallókat manapság nem szokás megdicsérni. Egyébként Gerő Gyula egész dolgozatát ez a tisztességben való konokság teszi az időszak teljesítményeire nézve hitelessé.

De hát akkor mit szólunk Pintér László *Hőskor vagy őskor?* című és *Azok a csodálatos ötvenes évek...* alcímű, nem kis részben néhai Csorba Győző két könyvtári–könyvtárügyi visszaemlékezéséből kipreparált „böllenedéséhez” (ő maga nevezi így írásának műfaját), amely egyes megfigyelők szerint a felületes olvasóban felkeltheti a gerői értékítéletek letromfolásának legalábbis a gyanúját. Hadd zárjam mindjárt rövidre: aki felül az ilyesmi szóbeszédnek, igencsak téved.

Mint tudjuk, két párhuzamos egyenes csak a végtelenben találkozik. A Gerő–Pintér viszonylatban is majdnem erről van szó: mindketten könyvtárakkal foglalkoznak, ám az egyik párhuzamos egyenesnek felfogható Gerő az úgy infrastruktúrájának gyors létrejöttét, a hatókörbővítéshez szükséges intézményrendszer megindult kiépülését, az inherens könyvtár- és könyvtárügy-fejlődés megnyílt lehetőségét üdvözli; a másik párhuzamos egyenesnek nevezhető Pintér pedig a fejlődési esetlegességeket és rendellenességeket teszi szóvá. Ahol Pintér teljesen jogos „egyenesé” holmi hurkokat, „morotvákat” képez, azaz mást kér számon Gerőtől, mint amiről a diskurzus folyik, arra Győri Erzsébet (*Hozzászólás egy nézetcserehez*) érzékenyen és hozzáértően reagál. Ehhez nem is kell, nem is szabad semmit hozzátennem.

Szólnom kell viszont Pintér „esetlegességi és rendellenességi” témájának korántsem csak jogosságáról, hanem időszerűségéről is. A hazai könyvtárügy bármennyire – s itt hadd engedjek meg magamnak némi nagyképűséget – majdnem hibátlan koncepciók alapján fejlődött, nem elhanyagolható arányban torzszülötteket is produkált. A kisközséges megyékben valószínűleg több volt belőlük, a nagyközségekben kevesebb. Ezt mindenekelőtt a forráshiány, az állományi–elhelyezésbeli és személyi hiányok sokasága idézte elő, bár egyik–másik vonatkozásban a könyvtárügy – az irányítás és a szakmai gondozó munka – ugyancsak ludas benne az irreális szakmai követelmények (pl. a kiskönyvtáraknak is majdnem akkora fel-tártságot kellett volna mutatniuk, mint a nagyoknak) és olvasóvá szervező célkitű-zések miatt. Úgyhogy a Pintér Lászlóhoz hasonló éles szemű kollégáknak érdemes volna „torzszülötti visszatekintéseket” készíteniük az „átkos” különféle időszakai-ból, hogy ez a mostani „nem átkos” társadalmi berendezkedés legalább a továbbiak-ban hasonló szűkmarkúságokat ne kövessen el. Egyébként a feltételek és a működés közötti összefüggéseket Dienes László, a FSZEK akkori igazgatóhelyettese már az I. Országos Könyvtáros Konferencián – igaz, mindjárt önkritikát gyakorolva – is felvetette (vö. Könyvbarát, 1952. 12. sz. 14. p.), de hát nem hallgattak rá, sőt: meg-szidták. Vajha a mostani felvetőknek több szerencséjük volna.

Futala Tibor

Az új évezred kihívásai a könyvtártudományban*

Nagy változások korszakában élünk. A technika, a technológia fejlődése és az általános haladás (és rombolás) rendkívül gyorsan változtatja a társadalom újraértékelését és megértését. Anyagi és szellemi életünk minden területén érezhető, hogy másmilyen értékrendszer, új viszony alakul ki bennünk a munkához, az élettempóhoz, a térhez és időhöz.

Az új évezredbe lépve ezek a változások, kihívások szemmel láthatóak és felismerhetőek érdeklődési területünk leszűkített szegmentumában, a könyvtártudományban is.

Nincs szándékomban emlékeztetni a könyvtárak és a könyvtárosok feladatának meghatározására. Ezek a meghatározások évszázadokkal ezelőtt jelentek meg, s változtak, módosultak, új tartalmakkal töltődtek fel – ahogyan az emberi társadalom és civilizáció fejlődött. Jelentőségük nagyobb volt abban a korban amikor a könyvek (kézzel írottak vagy nyomtatottak) képezték a gondolatátvitel egyedüli formáját, az irodalom és a tudományos eredmények áthagyományozását. Több ezer évre volt szükség, míg kifejlődött a gondolatrögzítés írásos formája, s lehetővé vált a gondolatrögzítés és a gondolatátvitel (térben és időben) a kéziratosság korától az ősnymtatványok megjelenéséig. S alig kellett 500 év ahhoz, hogy meginogjon Gutenberg találmányának egyeduralma az elektronika megjelenésének hatására.

Szembenézve az új kihívással, a fejlett országokban már számos kiadványt jelentettek meg, amelyek a beállt új helyzet jobb elméleti és gyakorlati megismerését szolgálják. Tekintélyes és tapasztalt szakemberek tollából kézikönyvek jelennek meg, amelyek új megközelítésben vizsgálják a könyvtártudományt. Jó lenne, ha ezek a kiadványok hozzáférhetővé válnának a szakma hazai (jugoszláviai) követői számára, hogy szélesebb látószögéből kísérvék figyelemmel a fejlődés lépéseit.¹

A könyvtárak alapfeladata továbbra is megmarad (gyarapítás, feltárás, kölcsönzés, tájékoztatás és a könyvek² anyagának, fizikai tulajdonságainak ismerete éppúgy, mint szellemi értékének megismerése). Szűkebb értelemben ez utóbbi különleges képességet is feltételez. Azt, hogy a könyvtáros az információhalmazban felismerje a lényegest, kiválassza azt, és a rendelkezésére álló technikai lehetőségeket optimálisan kihasználva kommunikációs kapcsolatot teremtsen a felhasználókkal és a potenciális felhasználókkal. Ez a tevékenység mind jelentősebb lesz, olyannyira, hogy a könyvtártudomány információtudománnyá alakul át.³

* *A Belgrádban megtartott Balkáni Országok Könyvtárosainak II. tanácskozására (eredetileg szerb nyelven) készült szöveg magyar változata. Elhangzott 2001. december 6-án.*

Változás állt be az állományban is. A megnövekedett könyvmennyiség azt eredményezi, hogy a könyvtárakban külön kell választani az „élő” állományt a kevésbé keresett, alig vagy egyáltalán nem kölcsönzött állománytól. Ezt a passzív állományrészt ún. letéti vagy külső (depozit) raktárakban kellene elhelyezni. Ahhoz, hogy ez megvalósulhasson, szakszerű, rendszeres, folyamatos állományelemzésre van szükség. Külön tanulmány tárgya lehetne a korszerű könyvtári modell fölvázolása, a nyitott könyvtáré, amelyben kiemelhető a könyvtár helye a könyvtári rendszerben, a könyvtári hálózatban betöltött feladata és szerepe, a tájékoztató munka lehetséges megvalósítása és a mai társadalomban mind fontosabb és megkerülhetetlen menedzsment kérdése. Nagy jelentőségű és külön figyelmet érdemel a valós információk fellelése, a számítógép által nyújtott lehetőségek felismerése és a mind inkább előtérbe kerülő háló (internet) használata. Sajnos, a számítógép szerepét vizsgálva az információkeresésben azt tapasztaljuk, hogy a felhasználó mind gyakrabban a saját tudására, találmányára támaszkodik. A géppel kommunikál, nem az emberrel – a könyvtárossal. Mintha a közömbös gép arra készítené bennünket, hogy lassan, fokozatosan megfeledkezzünk a legtermészetesebb, legszebb kommunikációs kapcsolatról az emberek között: a beszédről! Lassan eltűnik a könyvtár megszokott, eddig ismert, klasszikus formája. Új tartalmakkal bővül az intézmény. Az új tartalmak rohamosan teret hódítanak. Már-már virtuális könyvállományokról beszélhetünk. Ezek a könyvtár arculatának új meghatározói. S ezek diktálják a könyvtár átalakulását, átszervezését.

A könyvtár új formája, gyűjtőköre, felhasználóinak igénye a könyvtáros személyiségének átalakulásához vezet. Míg Umberto Eco azt mondta, hogy a könyvtáros a szellemi értékek őrzője⁴, Hamvas Béla fanatikusnak, diabolikus egyénnek tekintette a könyvtárost⁵. Mindkettőjüknek csak részben volt igaza. A mai világban elgondolkodtató és megszívlelendő Szív Ernő kesernyés humorú sajnálkozása, miszerint mind közelebb vagyunk ahhoz az elidegenedett világhoz, amelyből eltűnnek a kedves, szolgálatkész, bájos könyvtáros kisasszonyok... csak a számítógépek zümmögése, zúgása marad. Élő emberi kapcsolat helyett a rideg gép közömbös, lélektelen válaszai – mosolykíséret nélkül...⁶

A könyvtárosképzés tartalmi változása elkerülhetetlen, ha tudatosodnak bennünk a 21. század kihívásai. A könyvtáros új elméleti tudását össze kell, hogy hangozza és alkalmazza mindennapi munkájában. Ismernie kell az új dokumentumtípusokat, fizikai és tartalmi jellegzetességeiket. S uralnia kell őket. Az új technológia új adathordozókat hozott létre, a CD-ROM-okat. A multimédia és a digitalizált források már életünk részét képezik, nem beszélve az internetről – a világhálóról... Ezek az új formák lehetővé teszik, hogy kulturális örökségünk sokkal több ember számára legyen hozzáférhető – gondolok pl. az egyetlen vagy néhány példányban készült kéziratok könyvekre, a könyvritkaságokra és más értékes művekre.

Nem elegendő tehát, hogy a könyvtáros ismerje a kéziratos és a nyomtatott dokumentum fizikai jellemzőjét. Képesnek kell lennie a tartalom gyors felismerésére, arra, hogy ki tudja szűrni a lényegeset a kevésbé lényeges közül, megtalálja az eszenciális értéket (digest), mert rohanó világunkban az olvasó – kutató – csak a fontos információkat kéri. Minél gyorsabban, pontosan és röviden. A könyvtáros feladata tehát, hogy mások szellemi alkotását értékelje, hogy mások értékítéletét továbbítsa olykor a sajátjával együtt. Természetesen számolnia kell azzal, hogy minden felhasználó egyéni személyiségjegyekkel rendelkezik.

Minden bizonnyal magasak a követelmények.

De vajon megkövetelhetjük-e a szakma – szűkebb értelemben vett – kitűnő ismerőjétől, hogy a könyvtárosi ismeretek mellett egyaránt jól evezzen multidiszciplináris vizeken is? Olyan területeken, amelyek behatolnak az esztétika, etika, elektronika, szociológia, pszichológia és más tudományok területére? Szinte lehetetlennek tűnik, hogy valaki minden tudományágban egyaránt jártas legyen. Nem is ez volt a sugallatunk. Csupán az, hogy a könyvtári munka egész embert, egyéniséget követel. Egész embert, aki egy életen át folyamatosan képezi magát. Követi a szakma fejlődését, hogy tudja: honnan találja meg a választ a feltett kérdésekre.

S nem beszéltem még a motivációkról. Sem a konkrét oktatói programról, annak tartalmáról. A módszerekről, amelyek révén elsajátíthatjuk hallgatóinkkal a könyvtártudományi ismereteket, az új technológiákat, hogy képesek legyenek minőségi munkát végezni, szembenézni a kihívásokkal a 21. század elején. Hogy vonzóbbá tegyék a könyvtárat valami módon a felhasználók számára. Nem beszéltem a lehetséges tantárgyakról, az átadandó tudás mennyiségéről. A mennyiségről, amelyet a könyvtárosoknak oly módon kell elsajátítaniuk, hogy ne csak rövidlátó bűvészek legyenek, akik gyorsan meglelik a keresett információt, a választ valamilyen kérdésre, de nem tudják meglátni az összefüggéseket a jelen és a múlt között, nem ismerik kultúrájuk történetét és általában a művészetet, művelődéstörténetet... S nem szoltam az elméleti és gyakorlati órák számának arányáról és természetesen az informatika szükségességéről. Egy biztos. Meg kell változtatni az oktatás tartalmi részét. Olyan alapokra fektetni az oktatást, hogy a végzett hallgatók minden könyvtártípusban, minden munkaterületen megállják a helyüket.⁷

Mit kell tennünk, mit tehetünk? Valamennyien tudjuk, hogy nem a könyvtárosoktól és az őket oktató tanároktól függ: megmaradnak-e a könyvtárak és milyenek lesznek a 21. században. Rá kell eszmélnie az egész társadalomnak, mennyire fontosak, nélkülözhetetlenek ezek az intézmények. Még akkor is, ha már nem tiszta „papírkönyvtárakban” gondolkodunk, hanem elfogadjuk a digitalizált szövegformákat s az elektronikus könyvtár fogalmát is.

Befejezésül el kell ismernem, hogy a modern technológia csodákra képes. Széles körű tudást biztosíthat (ha nem is olyan elmélyült formában, mint a klasszikus könyvek). Biztosíthatja az embereknek az információhoz való elvitathatatlan jogát és szükségletét. Egyben azért nem ingathatnak meg. A könyv megmarad! Az új évezredben is. El tudom képzelni az embert a képernyő bűvöletében, amint újabb és újabb ismeretekre „halászik”, akár a tudományok területéről, akár a mindennapok időszerű eseményeiről elégíti ki kíváncsiságát. De elképzelhetetlen számomra, hogy valaki a monitorról olvassa áhítatosan Szophoklész, Shakespeare-t, Tolsztojt, Andricot vagy Márait. Még kevésbé a költőket: Petrarcat, Lorcát, Pus-kint, Petőfit vagy másokat! Mert a könyv bármilyen formában is létezett, lehetővé tette számunkra, hogy megismerjük a múltunkat, őseinket, azok kultúráját. Összekötötte a múltat a jövővel. S mi is ezt szeretnénk áthagyományozni az elkövetkező nemzedékekre. Mert a könyv legyőzte a teret és az időt...⁸ Élhetünk nélküle, de nem hiszem, hogy érdemes...

* * *

Éppen befejeztem a szöveget, mikor a kezembe akadt egy régebbi újság, benne egy felmérés a brit fiatalok időtöltéséről. Ennek az írásnak a kivonatával zárnam eszmefuttatásomat.

Egy szociográfiai felmérés tanulsága szerint az angol ifjak mind jobban eltávolodnak egy valamikor nagyon hatékony médiától, a könyvtől. A fiatalok számára úgyszólván egyedüli beszédforrás a televízió, az írott szöveggel viszont az interneten találkoznak leginkább. Akinek van rá lehetősége, gyakrabban tájékozik a hálóról, mint a hagyományos információforrásokból. Az aggódó szülők és könyvtárosok szerencséje, hogy mind népszerűbbek a digitalizált művek, s talán nem sokára „menő” lesz, ha valaki digitalizált klasszikus művel rendelkezik, legyen az a *Twist Oliver* vagy a *Légy jó mindhalálig...* Háttha véletlenül – talán tévedésből – valamelyik gyerek belefeledkezik a játékba, és el is olvassa a művet... Bízunk benne?...⁹

JEGYZETEK

- 1 *Könyvtárosok kézikönyve I. : Alapvetés* / Szerk. Horváth Tibor, Papp István. – Budapest : Osiris Kiadó, 1999. – 286 p.
Könyvtárosok kézikönyve II. : Feltárás és visszakeresés / Szerk. Horváth Tibor, Papp István. – Budapest : Osiris Kiadó, 2001. – 375 p.
- 2 *Multimédia a könyvtárban* / Tószegi Zsuzsanna. – Budapest : Akadémiai Kiadó, 1997. – 315 + 1 CD-ROM
- 3 *Minőségmenedzsment a könyvtárban* / Skaliczki Judit, Zalainé Kovács Éva. – Veszprém ; Budapest : Veszprémi Egyetemi Kiadó, 2001. – 193 p.
Csak néhány címre hivatkozunk, amelyek forrásirodalomnak tekinthetők, egyébként a saját egyéni véleményünket szeretnénk kifejezni.
- 4 Régi terminológia. Ma már inkább *dokumentumot* kellene mondani.
- 5 Több egyetemen a könyvtártudományt *könyvtár- és információtudományi tanszéken* oktatják. Példa erre Magyarország, Horvátország stb.
- 6 Umberto Eco: *A rózsza neve*. – Budapest : Európa Könyvkiadó, 1988.
- 7 Hamvas Béla: *A melankólia anatómiája = Szellem és egzisztencia*. – Pécs : Pannónia Könyvek, 1989. 16 p.
- 8 Szív Ernő: *Hogyan csábítsuk el a könyvtáros kisasszonyt?* – Pécs : Jelenkor Kiadó, 1997.
- 9 A könyvtárosképzésről, tartalmáról több ízben írtam. Első megnyilatkozásom 1978-ban volt a Jugoszláv Könyvtáros Egyesületek Szövetségének Herceg Noviban tartott gyűlésén. Azóta sokat fejlődött a könyvtártudomány, ezért szükséges újragondolni az oktatással kapcsolatos kérdéseket.
- 10 Kosztolányi Dezső alapján. – *Nyelv és lélek*. – Budapest ; Újvidék : Szépirodalmi Könyvkiadó ; Forum Könyvkiadó, 1990.
- 11 Nenad Nikolic: *Generacija bez klikera* = Blic News, 86. broj, 29. avgust 2001. g.

Csáky S. Piroska